

ATATÜRK'ÜN MİRASININ AKTARILMASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER VE ÇÖZÜM YOLLARI ÜZERİNE BİR DENEME

Ahmet ŞİMŞEK

Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi, Kırşehir.

“Ulusumuzun saf karakteri yeteneklerle doludur. Ancak bu doğal yetenekleri geliştirebilecek yöntemlerle donanmış vatandaşlar gerekir. Bu ödev de öğretmenlere düşüyor.”

M. Kemal ATATÜRK

Özet

Bu çalışmada, Atatürk'ün Türk milletine bıraktığı mirastan ne anlaşılması gerektiği, bu mirasın korunması ve geliştirilmesinde örgün eğitimin rolünün ne olduğu / olması gerektiği ele alınmaya çalışılmıştır. Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne ve günümüze kadar geçen süreçte, genelde eğitimden, özeldyse öğretmenden beklenen rollere kısaca değinilmiştir. Atatürk'ün Türk milletine bıraktığı mirasın aktarılmasında öğretim kademelerindeki yaşanan problemler-aksaklıklar dikkate alınarak, öğretmenlerin bu konudaki rollerinin geçmişte ve bugün ne durumda olduğu tartışılmıştır.

***Anahtar kelimeler:** Atatürk, Atatürkçülük, Kemalizm, Atatürk eğitimi, öğretmen yetiştirme, vatandaşlık eğitimi, İnkılâp Tarihi*

AN INVESTIGATION ON PROBLEM AND THEIR SOLUTIONS OF TRANSFORMING ATATURK'S INHERITANCE

Abstract

In this study, it was brought up what to understand in the inheritance of Atatürk which he left to Turkish people, what the formal education is role in protecting and improving this inheritance was. It was briefly touched on the roles expected in general on education and in special on teacher in the period from Ottoman to Turkish Republic and to present. Considering the problems which take place/occurs in teaching grades, in transferring the inheritance that Atatürk, it was discussed what the roles of the teachers were in the past and what they today.

***Key words:** Atatürk, Kemalism, education of Atatürk, teacher education, citizen education, revaluation history*

1. Giriş

Her milletin kendine özgü; sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerine uygun bir eğitim sistemi vardır. Bu sistem belli bir değerler toplamını yansıtır¹. Bu anlamda aynı milletin devamı da olsalar, Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin adam yetiştirme düzenleri farklıdır.

¹ DUMAN, Tayyip, *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme*, M.E.B. Yayını, İst., 1991, s.19.

Osmanlı, yönetiminde yaşayan gayrimüslimleri kültürel anlamda cemaat olarak kabul etmiş, onların kendi içlerindeki sosyo-kültürel, ekonomik ilişkilerine müdahalede bulunmamış, bu anlamda eğitimlerine de karışmamıştır. Müslüman topluluklar içinse sıbyan mektepleri, medreseler açılmıştır. Genelde vakıflar aracılığı ile yürütülen eğitim faaliyetlerine devletin direkt müdahalesinin II. Mahmut'la başladığına şahit olunur.

II. Mahmut'un, ilköğretimin mecburî olduğunu ilân etmesi, uygulamada tam gerçekleşmese de, teorik olarak, toplumu çeşitli yönleri ile belli bir şekle koyabilme anlayışına dayandığı görülür. II. Mahmut'un, eğitimde devletin başat rolü üstlenmesine yönelik düşüncesi, daha sonraları batılı anlamda yenileşme taraftarlarının hepsinin amacı olmuştur. Çünkü, ilköğretimin bugün olduğu gibi, "devletin istediği nitelikte insan yetiştirme" yönünde, kişileri, dolayısı ile toplumu etkilemesindeki başarısı anlaşılmıştır. Bu, yeniliklerin toplumca benimsenmesinin en iyi yolu olarak kabul edilmiştir.

Osmanlıcılık fikrinin ön plâna çıkarıldığı eğitim anlayışı, İttihat ve Terakki döneminde "terbiyenin millî olmasını öngörürken, fenniyat ve talimlerin la-millî olmasına"² yönelmiştir. Hatta, Osmanlıcılığın etkili olduğu bu dönemde, öğretmen okullarında, Balkan Savaşları ile birlikte Türkçülüğün hakim olduğu görülmüştür³. Bu durum, eğitimde millîleşme gayretlerine verilen önem ve ulaşılan noktayı anlatması bakımından oldukça anlamlıdır.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte, Osmanlı devlet yönetim biçimi olan saltanattan, millî hakimiyete geçmekle kalınmamış; çok uluslu, çok kültürlü, çok inançlı, vs. tebaa anlayışına sahip toplumdaki, millî kültürün, Türk üst kimliğinin ve vatandaş kavramının esas alındığı modern toplum anlayışına geçilmiştir. Bu durum, devletin öngördüğü eğitim-öğretim faaliyetlerinin amaçlarını farklılaştırmıştır.

Eğitim-öğretim işleri, 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile devletin tekeline geçmiş, ilköğretim mecburî hale getirilerek uygulamaya konmuş, 1928 Harf İnkılabı ile okuma yazma oranının artırılmasına çalışılmış, eğitim, millî, çağdaş, lâik ve faydacı olma yönünde yeniden yapılandırılmıştır.

2. Türk Eğitiminde Atatürk'ün Mirasının Yeri, Korunması ve Geliştirilmesi

Yeni Türk devletinin eğitim sisteminin, yeniden oluşturulması, tasarlanan toplum yapısına göre kurulması, gerçekleştirilen ilke ve inkılapların hem topluma anlatılması hem de genç kuşaklara gerektiği gibi aktarılma çabaları, Atatürk'ün hedeflerini bu sistemin merkezine yerleştirmiştir. Böylelikle yeni devletin kuruluş ve yaşam ilkelerinin genç kuşaklara benimsetilerek devamının sağlanmasında Atatürk'ün bıraktığı mirasın aktarılması esas alınmıştır.

Burada, Atatürk'ün mirasından kasıt, Atatürk'ün bu millet için öngördüğü, yaptığı, yapılmasını istediği her şeyi, Onun gençliğe bıraktığı değerleri, gösterdiği hedefleri anlamak gerekir. Şimdiye kadar bunu nitелеmek için Kemalizm, Atatürkçülük gibi kavramların kullanıldığını biliyoruz. Ancak M. Kemal Atatürk'ün mirasını belli bir

² KOÇER, H. Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1991, s. 226.

³ ÖZTÜRK, Cemil, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, T.T.K. Basımevi, Ank., 1996, s.248.

doktrin ya da ideoloji haline getirmekle, içinde barındırdığı değerleri dogmalaştırmaktan kurtarmanın mümkün olmadığı görülen Kemalizm ya da Atatürkçülük nitelemeleri burada tercih edilmemiş, Atatürk'ün mirası tamlaması teklif edilerek, kullanılmıştır.

O zaman Türk eğitim sistemimizin merkezinde yer alan değerler bütünü ile ilgili şu soruyu sormak gerekiyor. Atatürk'ün hangi mirası? Ya da Atatürk'ün mirasından ne anlaşılmalı?

2.1. Atatürk'ün Hangi Mirası?

Atatürk'ün belirli bir mesele hakkında zamanın şartları gereğince, değişik fikirler ileri sürmüş olduğu vakidir. Bu itibarla, Atatürk'ün bir sözünü alarak, onun herhangi bir konuda böyle düşündüğünü hükme bağlamak doğru olmasa gerektir. Kesin bir karara varmak için, Atatürk'ün icraatlarını toplu olarak göz önünde bulundurmamak ve ulaşmak istediği hedefleri iyice anlamak gerekir⁴.

Örneğin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması ile M. Kemal Atatürk'ün meclise sunduğu önergede belirtilen; “Padişah baskı ve zordan kurtarıldığı zaman, Meclisin düzenleyeceği yasal ilkeler içinde yerini alır” teklifinden, M. Kemal Atatürk'ün padişahın durumunu ve makamını işgalden kurtardıktan sonra ihya edeceği anlamı nasıl çıkarılamaz ise, güçler birliği ilkesinin belli bir dönem etkili olmasından da bu anlayışın bugün için de yönetime hakim olması gerekliliği sonucuna varılamaz.

O zaman, Atatürk'ün yaptığı işlerde belli bir sırayı izlediğini, Atatürk ilkelerinin algılanması ve uygulanmasında bütünlüğün, tutarlılığın ve sürekliliğin esas olduğunu⁵ anlamalıyız.

Atatürk'ün mirası; dogmalar haline getirilmeden, herhangi siyasî ideolojiye dayanak noktası yapılmadan⁶ ele alınmalı, bu değerler gerektiği gibi uygulanmalıdır. Çünkü Atatürk'ün çeşitli akımlar ve amaçlar yararına yorumlanıp “kullanılması” sürekliliğini engellemiştir⁷.

Buna göre Atatürk'ün ortaya koyduğu altı ilke, tarihsel bağları koparılmadan, bugünün çağdaş dünyasında nasıl ele alınmalıdır? Bu soruları, Atatürk'ün düşünce dünyasının merkezini oluşturan ve herkeze kabul görmüş olan altı temel ilke orjininde tartışmak anlamlı gözükmektedir.

2.1.1. Cumhuriyetçilik

1920'li ve 1930'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin, bazı aşırı merkeziyetçi bir tutumlar takındığına şahit olunmuşsa da, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda köklü değişiklikler yapmak isteyen her yönetimin belli ölçülerde bürokratik ve merkeziyetçi eğilimde bulunmak zorunda olduğunu belirtmek gerekir.

Bütün bu bürokratik ve merkeziyetçi tutumlara rağmen, Atatürk'ün istediği, millî egemenlik esasına dayanan demokratik bir cumhuriyetti. O, bu yüzden demokrasi kavramı üzerinde uzun uzun durmuştur⁸.

⁴ KURAN, Ercüment, *Atatürkçülük Üzerine Denemeler, Kültür Bakanlığı Basımevi, Ank., 1981, s.10.*

⁵ BURSALIOĞLU, Ziya, *Atatürk ve Sonrası Eğitim” Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı:1, Ankara, 1989, s. 311.*

⁶ KURAN, Ercüment, *a.g.e. s. 35-36.*

⁷ BURSALIOĞLU, Ziya, *a.g.e. s. 312.*

⁸ İNAN, Afet, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 69-70.*

- Demokrasi, esas itibarıyla siyasî mahiyettedir.
- Demokrasinin birinci hassası ile müşterek, esas itibarıyla, ikinci bir hassası daha vardır. O da şudur: Demokrasi fikrîdir. Bir kafa meselesidir, Herhalde bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de, bir adâlet muhabbetini ve ahlâk fikrini icap ettirir.
- Demokrasi esasında ferdîdir. Bu vasıf, vatandaşın hakimiyete insan sıfatı ile iştirak etmesidir.
- En nihayet demokrasi, müsavatperver (eşitlikçi)dir. Bu vasıf demokrasinin ferdî olması vasfının, zarurî bir neticesidir.

İnan⁹'a göre, Atatürk, Cumhuriyet rejimi demenin demokrasi sisteminde bir devlet şekli olduğunu biliyordu. O, "Biz Cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır" derken, bugün Cumhuriyetçilik ilkesinden; demokrasiyi, sistemin daha da demokratik bir işleyişe sahip olması için çalışılması gerektiğini belirttiğini anlamalıyız.

Atatürk'e göre yeni Türk devleti¹⁰:

- millileşerek
- medenileşerek ve
- demokratlaşarak yükselmelidir.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti devletinin millî olduğuna şüphe yoktur. Medenileşmesi ve demokratlaşması anayasa, kanunları ve uygulayıcıların bu yönlerden yeterliliğine bağlıdır. Gerek kanun ve işleşimin, gerekse uygulayıcıların, sistemin daha demokratik hale getirilmesini Atatürk'ün Mirasının en önemli parçası olarak görmeleri gerekir.

2.1.2. Milliyetçilik

Millî mücadele sonunda girilen yeni bir devlet ve toplum inşa etme çabalarının önemli bir parçasını da milliyetçilik oluşturur. Kişinin milletini sevmesi, sahip olduğu millî kimliğin farkında olması, ülkesine hizmet etmek için çalışması gibi, genel çerçevesini çizebileceğimiz bu ilkenin, Türk üst kimliğinin, tüm toplum tarafından benimsenmesi için ortaya konduğu söylenebilir.

Atatürk, modern ulus-devlet anlayışı bağlamında, bu coğrafyada hakim nüfus ve kültürü de göz önüne alarak, farklı etnik kökenden gelen toplulukların da Türk üst kimliğinde birleşmesi için çalışmıştır.

Atatürk'ün "Ben her şeyden evvel bir Türk milliyetçisiyim" sözünden, "Ne mutlu Türküm diyene" ve daha bir çok vecizinden birleştirici bir tavra sahip milliyetçiliği anlamak gerekir.

Mikro kimliklerin (etnik ayrımcılık) ön plâna çıkarıldığı, yerel kültürlerin millî kültüre sanki bir alternatif gibi sunulduğu; makro (ulus) kimliklerin görmezden

⁹ İNAN, Afet, a.g.e. s. 33.

¹⁰ KAFESOĞLU, İbrahim-Mehmet SARAY, Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller, İstanbul,1983, s. 151.

gelindiği bu dönemde, üniter yapıya sahip ulus devletlerin en çok ihtiyaç duyduğu milliyetçilik ilkesi, bu tarz problemlere yönelik çözüm önerileri geliştirebileceğimiz bir konumdadır.

2.1.3. Lâiklik

Herhangi bir dinin, inancın devletin kanunları işleyişi ve uygulayıcıların rolleri üzerinde etkili olmaması, devletin herhangi bir şekilde, bir dine, bir inanca müdahale etmemesi durumudur. Ancak diğer yandan, toplumdaki inanç, ibadet ve din eğitimi, sosyolojik anlamda sosyal bir ihtiyaç olarak görerek, bunu karşılamaya çalışmasını da kapsar.

Lâiklik; Türk milletinin cemaat yapısından, cemiyet yapısına geçişinde¹¹, etkili olmuş Atatürk ilkelerinden birisidir. Çağdaşlaşma yolunda orijini bilim ve teknolojinin oluşturduğu bir toplum ve devlet yapısına sahip olmanın şekli lâiklik ile sağlanabilmiştir.

Bugün, uygulayıcılar sosyolojik anlamda, demokrasi bağlamında kişi hak ve özgürlüklerinin önemli bir bölümünü oluşturan fikir, inanç ve ibadetle ilgili özgürlüklerin olması gerektiği yerde olabilmesi için, dayatmacı olmayan, iknacı bir tarza yönelik çalışmalar yapılabilir. Böylelikle en çok problemlen gören bu alanın önemi gereğince anlaşılabilir.

2.1.4. Halkçılık

Devletin, modern bir toplumda hiçbir kişi, kurum ya da kuruluşa, onu diğer birey, topluluk ya da kurumlardan ayıracak imtiyaz vermemesi durumudur. Özünde adaleti barındıran bu ilke, ne bireyi topluma, ne de toplumu bireye feda eder.

Bugün, bu ilkedeki demokratikleşmeyi anlamamız gerekir. Kişinin, siyasal anlamda millî hakimiyetin bir parçası olarak yönetime adil katılımı, sosyal anlamda imtiyazsız, sınıfsız bir toplumda, hak ve özgürlüklerinin farkında olarak yaşaması anlaşılmalıdır.

2.1.5. Devletçilik

Yakın bir zamana kadar, devletin tüm üretim araçlarına sahip olması gibi yanlış anlaşılan bu ilke ile Atatürk'ün, "karma ekonomi"yi kastettiği bilinmektedir.

İktisadî devletçilik ekonomik anlamda "karma ekonomik" düzeni kastederken; içtimai devletçilik diyebileceğimiz, bugün sosyal devlet anlayışının gereği olan, halkın temel ihtiyaçlarının (güvenlik, eğitim, sağlık v.s) bazılarının direkt, bazılarının da dolaylı karşılanma durumu anlaşılmalıdır.

Bugün halkçılık bağlamında, küreselleşme olgusunun olumsuz etkilerine karşı, devletin halkın temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapmayı sosyal görev olarak bilmesi, dünden daha önemli görünmektedir.

¹¹ ÇEÇEN, Anıl, *Kemalizm, İstanbul, 1999, s. 131.*

2.1.6. İnkılâpçılık

Bu ilke, bazı kesimlerin ortaya koyduğu gibi ihtilal ya da devrim değil, inkılâptır. Çünkü bu ilke ile bozucu, dağıtıcı, perişan edici olmaktan çok uzak; geçerliliğini kaybetmiş, devrini tamamlamış bazı kurumlarda lüzumlu değişimler yapılmıştır¹².

O halde, sürekli devrim mantığından uzak bu ilke, zamanın şartlarına göre Atatürk'ün mirasının yorumlanması için anahtar konumundadır.

Bugün, Atatürk'ün mirasının korunması, aktarılması, yaşama tatbik edilmesi, yeni açılımlarının yapılması gibi temel konularda karşılaşılan en büyük problem bu değerlerin dogmalaştırılması, tabulaştırılması, kalıplaştırılmasıdır. Mirasın tekrar dinamiklik kazanabilmesi ancak İnkılâpçılık ilkesinin işletilmesi ile mümkün olabilecektir. Böylece narin bir değeri, düşmandan korumak için, sımsıkı tutarak onun ölümüne yol açan failer de ortadan kalkacaktır.

3. Türk Eğitiminde Atatürk'ün Mirasının Yeri

Koçer'e göre;¹³ her eğitim sistemi, ait olduğu cemiyetin en aslı ve hakiki ihtiyaçlarına göre ayarlanmış olarak, tarihi oluşumun çerçevesi içinde karşılaştığı şartlar ve tesirler altında şekil almak sureti ile inkişaf eder.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesinde eğitim ve öğretimin Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağı¹⁴ belirtilmiştir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk millî eğitimin genel amaçları ile ilgili "Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk millîyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâki, insanî, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmektir" denmiştir.

Böylesine uzun cümleler ve bir hukukçu dili ile açıklanmaya çalışılan hedefler, millî eğitimin tüm kademelerinin, tüm öğretim programlarının başlangıcına konularak temel dayanak yapılmıştır. Ancak dersin öğretimine yönelik gerekli açılımlar yapılamamıştır.

4. Atatürk'ün Mirasının Aktarılmasında Yaşanan Problemler

Atatürk'ün mirasının aktarılmasında ortaya çıkan aksaklıkları,

1. Öğretim programlarında ele alınış şekli,
2. Ders kitaplarındaki anlatılış biçimi,
3. Öğretmenlerin uygulamadaki eksiklikleri,

¹² KAFESOĞLU, İbrahim-Mehmet SARAY, a.g.e. s. 7-8.

¹³ KOÇER, H. Ali, a.g.e. s. 232.

¹⁴ Ortaokul Programı, T.C. M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995, s. 9.

olarak üç alt başlık altında değerlendirebiliriz.

4.1. Öğretim (Müfredat) Programlarından Kaynaklanan Problemler

Ozankaya¹⁵, eğitimin bir “aşılama” (indoctrination) niteliğinden arınmasıyla, bireylere demokrasi ilke ve ülkülerini, demokratik tutum ve becerileri kazandırmanın doğru orantılı olduğunu söylemiştir. Bu yaklaşım Atatürk'ün mirasının öğretiminde daha da anlam kazanmaktadır.

İlköğretim ve ortaöğretim derslerinin hepsinin belli ölçülerde Atatürk'ün mirası ile ilişkilendirilerek işlenmeye çalışılması, beklenen hedefe ulaşılmasını en başta engellemiştir. Çünkü, böylelikle ilgili-ilgisiz pek çok dersin konuları aralarına serpiştirilen Atatürk'ün mirası, öğrencide yoğun bir propaganda şeklinde duygunun uyanmasına sebep olmuştur. Böylece kazandırılması gereken tutumların tersi tutumları edinebilmeleri söz konusu olmuştur.

Erden¹⁶, bu konudaki eksiklikleri; Atatürkçülük konularının ilköğretim programlarında yoğun bir biçimde ele alınmasına, konuların ilkokul çağı çocuğu için oldukça soyut olmasına bağlamıştır.

Bu yüzden, Atatürk'ün mirası; eğitimsel, öğretimsel bir perspektifle, yukarıda ele alınan ilkeler ışığında aktarılmalıdır.

4.2. Ders Kitaplarından Kaynaklı Problemler

Atatürk'ün ve Onun mirasının en geniş anlatıldığı esas şüphesiz İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleridir. Çünkü, bu dersle devlet, resmi ideolojiye uygun vatandaş tipolojisini belirlemiş; buna uygun modeli tarihsel bir perspektif çerçevesinde, tarihsel olay ve olguları ele alarak düzenlemiştir.

Genel anlamda ders kitaplarının hazırlanmasındaki başarısızlık, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi gibi tamamen Atatürk'ün mirasını öğretmeye yönelik bu ders için de geçerli olmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, “Ortaokullar (İlköğretim 8. sınıf) için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük III”¹⁷ ders kitabına bu anlamda eleştirel gözle baktığımız zaman eksiklikleri görebiliriz. Bu eksiklikleri şu şekilde maddeleştirerek anlatabiliriz:

1. Öğrencilere seslenilen üslup, gerçekçilikten çoğu zaman uzak ve romantiktir. Örneğin, Atatürk'ün vatanseverliği ile ilgili olarak, “M. Kemal, vatanını çok temiz ve yüce duygularla severdi” gibi...
2. Atatürk'ün hayatı ve özelliklerinin anlatıldığı bölüm, bol maddeli, akılda kalmayacak, öğrencinin sıkılmasına sebep olacak biçimde yazılmıştır. Halbuki Atatürk'ün hayatı ve özellikleri bol maddeli değil de, öğrencinin okumasını sağlayacak çekicilikte, çeşitli tarihsel olaylar ile süslenerek tahkiye formunda yazılabilirdi.
3. Atatürk'ün bazı özellikleri ile ilgili rasyonel olmayan abartılı sözler, o dönemde öğrencilere model oluşturabilecekken bu durumu olumsuz etkileyebilir. Örneğin, “insanlık aleminin en büyük fazilet örneği oluşu”, “Türkün öz vasıflarını bütünlükte

¹⁵ OZANKAYA, Özer, *Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği*, Ankara, 1978, s. 5.

¹⁶ ERDEN, Münire, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara, tarihsiz, s. 27.

¹⁷ Ortaokullar için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük III, İstanbul, 1993

ve en gerçek ölçüler içerisinde ilk defa ortaya koyan Türk büyüğü oluşu” gibi anlaşılması güç, anlatım ve nitelermeler.

4. Atatürk’ü doğu toplumlarına has bir şekilde ele alarak, Onu hiç istemeyeceği bir tarzda mitleştirerek, ulaşılmaz yapmak, ilköğretimi kademesinde öğrencinin onu gerçekçi bir model olarak benimsemesini zorlaştırmıştır. Halbuki üstün meziyetleri yanında, normal insani vasıfları öne çıkarılarak anlatılabilse öğrencilere daha gerçekçi bir model sunulabilirdi.
5. Bazı bilgilerin basitleştirilmek uğruna, yüzeyselleştirildiği görülür. Örneğin, devletçilik ile ilgili olarak “Türkiye’de Atatürk tarafından uygulanmaya konulan bir ekonomi siyasetidir¹⁸ denmiş, içtimai (sosyal) devlet anlayışını da barındırdığı yok sayılmıştır. Bugün Türkiye’nin en çok ihtiyacı olan açılımlarla ilgili bilgi örgüsünden mahrum kılınmıştır.

Ortaöğretimde (Lise) okutulan diğer kitaplarda da durum pek farklı değildir. Liselerde okutulan Millî Güvenlik dersi, Atatürk’ün mirasına yönelik konuların ele alınış tarzı, anlatım üslûbu tamamen eğitim ve öğretim ilkelerinden, sivil bir anlayıştan uzak, askerî bir havadadır. Halbuki yurt savunmasına yönelik tehditlere karşı koymak nasıl sadece askerî işi değilse, Atatürk’ün mirasının öğretilmesi, aktarılması, geliştirilmesi de tüm kesimlerin görevidir.

Demokrasi bilincinden uzak, ortaya konulan Atatürk’ün mirasının sivil bir anlayışla eğitim ve öğretim süreci için yorumlanması gerekmektedir. Bu anlamda bir asker ile bir sivilin konuları, rolleri itibariye aynı öğretim sürecini aynı şekilde algılamaları pek uygun gözükmemektedir. O açıdan Atatürk’ün mirasının eğitim-öğretim sürecinde demokrasi kavramı çerçevesinde ele alınması gerekir.

Öğrencilerin zihinsel ve duygusal gelişimlerinin dikkate alınmadığı bir eğitim-öğretim sisteminde beklenen hedeflere ulaşmak zordur. Özellikle ilköğretimde somuttan soyuta, basitten karmaşığa, uzaktan yakına, bilinenden bilinmeyene şeklindeki öğretim ilkelerine yeterince uymadığımızda, öğrencilerin zihinsel alandan çok duyuşsal alanlarını harekete geçirecek, onların konu ile bu anlamda etkileşmesini maksimum düzeye çıkartacak durumdan uzak kalırız. Halbuki bugün “**çocuk merkezli**” eğitim-öğretilmesi savunan eğitimciler bunun ne kadar önemli olduğunu bilirler. Onun için ders kitaplarında Atatürk’ün mirası konusunun bu eğitimsel-öğretilmsel ilkelere uygun düzenlenmesi gerekir.

4.3. Öğreticilerin Donanım Eksikliklerinden Kaynaklanan Problemler

Teknoloji ne derece ilerlemiş olursa olsun, bir öğretim basamağında (örgün eğitimde) dersin uygulayıcısı ya da koordinatörü olan öğretmen olmadan bir eğitim-öğretilmin yapılması mümkün gözükmemektedir. Türk eğitim sisteminde öğretmenin bulunduğu konum ve sahip olduğu roller göz önünde alındığında, bir uygulayıcı olarak öğretmenin ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılır.

Zaman içerisinde öğretmen rollerinde farklılaşmalar meydana gelmiştir. Meşrutiyetten beri ülke kalkınmasının ancak köylerden başlayabileceğine dair inanç, özellikle Cumhuriyetin ilk zamanlarında buralarda görev yapacak öğretmenlerin rollerini farklılaştırmıştır.

¹⁸ Ortaokullar için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük III, İstanbul, 1993, s. 186.

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenin rolleri toplumsal niteliğe sahipken (toplumsal önderlik, çevre kalkınmacılığı, toplum kalkınmacılığı, değişim ajanlığı), bugün daha çok kurumsal bir niteliğe (alan uzmanı, öğretim uzmanı, öğretimsel lider, öğretim koordinatörü, rehber-danışman, sınıf yöneticisi vs.) bürünmüştür¹⁹.

4.3.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Öğretmen Yetiştirme ve Öğretmenlik

Atatürk, "Milletleri kurtaran yalnız ve ancak öğretmenlerdir" demek suretiyle öğretmenlerin toplumsal statü ve rollerine yönelik önemli bir tespitte bulunmuştur.

Cumhuriyetin ilânından sonra öğretmen yetiştirme ve öğretmen okulları, Türkiye'nin en önemli eğitim davası haline gelmiştir. Bunun sebepleri içinde öğretmeni, rejimin güçlenmesi ve gelişmesinde en önemli araçlarından biri olarak görmek vardır. Diğer yandan okuma-yazma gibi bir iletişim aracının yaygınlık kazanması da bunun sebeplerindendir²⁰.

Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası, Osmanlı Devleti'nden devir alınan öğretmen yetiştirme uygulamalarının yeni rejimin getirmiş olduğu "cumhuriyetçilik, milliyetçilik, ve lâiklik" ilkeleriyle yeniden biçimlendirilmesi esasına dayanmıştır. Bu politika idealist Cumhuriyetçi öğretmenler yetiştirmiştir²¹.

M. Kemal Atatürk, millî eğitimle ilgili söylev ve demeçlerinde; devlet yapısının güçlendirilmesi, milletin aydınlatılması, bilgisizliğin giderilmesi, millî kültürün yüceltilmesi, ekonomik ve sosyal hayatta fiilen etkili, faydalı bilgilerin öğretilmesinin çağdaş, millî, lâik, ilmi bir eğitimle mümkün olacağını savunmuştur²².

Atatürk, okullarda uygulanması gereken programla ilgili iki noktaya dikkat çekiyordu. Bunlar²³:

1. Hayat-ı içtimaiyemizin ihtiyaca tetabuk etmesi (Sosyal hayatımızın ihtiyaçlarına uygun olması)
2. İcabat-ı asriyeye tevafuk etmesi (Çağın gereklerine uygun gelmesi)

İşte, kaba hatları ile ortaya konulan eğitim sistemimizin bu hedeflerini gerçekleştirecek öğretmen için Atatürk şunları söylemiştir:

"Okullarda öğretim görevinin güvenilir ellere verilmesini, yurt çocuklarının o görevi kendilerine hem bir meslek, hem bir ülkü sayacak, erdemli ve kıymetli öğretmenler tarafından yetiştirilmesini sağlamak için öğretmenlik; diğer serbest ve yüksek meslekler gibi giderek ilerlemeye ve herhalde geçim rahatlığı sağlamağa elverişli bir meslek duruma konulmalıdır. Dünyanın her yerinde öğretmenler, toplumun en fedakar ve saygıdeğer insanlarıdır²⁴."

Atatürk'ün öğretmenlik mesleği ile ilgili bu sözlerinden Cumhuriyet öğretmeninini nasıl olabileceğini kestirebiliriz. Örneğin, 1933 yılı Köy İşleri Komisyonu Raporuna göre, köy öğretmeni tipi için söylenenler durumu daha da anlaşılır kılar. Buna göre²⁵;

¹⁹ BALOĞLU, Nuri, *Etkili Sınıf Yönetimi*, Ankara, 2001, s. 8-9.

²⁰ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 249.

²¹ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 252

²² DUMAN, Tayyip, a.g.e. s. 22-23.

²³ KAFESOĞLU, İbrahim-Mehmet SARAY, a.g.e. s. 57.

²⁴ DUMAN, Tayyip, a.g.e. s. 24.

²⁵ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 138.

1. Köyün itikatlarına müessir olmak vasfına (İnkılapçılık, lâiklik ve Cumhuriyetçilik gibi ilkelerin köylerde önderliği),
2. Köyün içtimai hayatına müessir olmak vasfına (Medenî kanun ve medeniyet esaslarının yerleşmesinde önderliği),
3. Köyün maddi veya iktisadi hayatında müessir olabilmek vasfına (köye ileri ziraat usulleri, pazar münasebetleri, mal mübadelesini sokabilmek),
4. Münevver olmak vasfına (iyi ve yetişmiş mektep muallimi olmak, muallimlik mesleğinin bütün kabiliyetlerini iktisap etmiş olmak) sahip olmak gerekir.

1930'lu yıllarda Falih Rıfkı Atay, İbrahim Necmi, Zeki Mesut, Behçet Kemal, Yunus Nadi ve Yaşar Nabi Nayır gibi kalemler yayınlanan ilgili yazılarda genellikle "öğretmen yetiştirmenin Türk İnkılabı'nın ideolojisini geliştirme ve yayma hareketleri ile yeni Türk devletinin sosyal, kültürel ve ekonomik sahalarda kalkınması yönünden önemi" üzerinde durmuşlardır²⁶.

Böyle bir durumda öğretmen okullarına alınacak kişilerde aranan vasıflarda yüksek tutulmuştur.

Maarif Vekaleti 1924 genelgesi ile ilköğretmen okuluna alınacak kız ve erkek öğrencilerin kayıt ve kabul şartlarını şöyle açıklamıştır²⁷ :

1. T.C. tabiiyetinde bulunmak,
2. Birinci sınıfa girmek için 14-19 yaş arası olmak,
3. Bedenî kusurları bulunmamak,
4. Bulaşıcı hastalığı olmamak,
5. Küçük suçlar ve cinayetle mahkum ve maznun olmamak,
6. Devlet okullarının herhangi birinden ihraç edilmemek,
7. Liselerin birinci sınıfından ve tam teşkilatlı bir ilkokuldan mezun olmak,

1932-33'de eklenen maddelerle,

1. Ortaokulu iyi veya pekiyi derecede bitirmiş olmak veya lise 1-2. sınıflardan iyi veya pekiyi derecede geçmiş olmak,
2. Millî karakterinin iyiliği öğretmenler kurulundan tespit edilmiş olmak.

Öğretmen okullarına bu derecede kayıt ve kabul şartları ile giren öğretmen adayının ilk tayinden itibaren 8 yıl öğretmenlik yapması şarttı. Böyle bir durumda vazifesine başlamayan bir öğretmen adayı için zamanın Maarif Vekili Kemal Zaim Bey; "**Vatanın herhangi bir köşesinde gösterilen vazifeyi kabul etmek istemeyen bir genç muallimin bu zihniyeti, çok sakat ve başlı başına bir mücadele zemini**" demek suretiyle tepkisini belirtmiştir²⁸.

Diğer yandan Maarif Vekili Mustafa Necati zamanında gelişen olayda öğretmenin etkinliğini ve önemini ortaya koyar niteliktedir.

Kastamonu'da vali ile bir genç öğretmenin araları açılmış, vali öğretmenin oradan gönderilmesini istemiş. Muallimler Birliği Başkanı Sadettin Nüzhet ve Millî Eğitim Müdürü direktmişler. Bakan soruşturma için müfettiş göndermiş. Bu durum iki bakanın

²⁶ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 80.

²⁷ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 88-89.

²⁸ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 92.

arasını açmış İçişleri bakanı: “Valinin orada ne otoritesi kaldı” demiş. Konu Atatürk'ün önüne gelmiş. Atatürk:

“Canım böyle ufak şeylerle uğraşacak ne var? Hangisi haklıdır? Hangisi değildir? Bunun üzerinde durmaya gerek yok. Kaldırın o Valiyi oradan mesele çözülür” demiş. Ve Vali gitmiştir²⁹.

Öğretmenin, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki böylesine güçlü statü ve önemli rollerinin daha sonraları farklılaştığını görürüz.

Maarif Şuraları'na baktığımızda³⁰; öğretmen yetiştirme konusunda 1939'daki Birinci Maarif Şurası'ndan sonra, 1953'teki Beşinci Maarif Şurası, 1981 ve 1982'de gerçekleştirilen Onuncu ve On birinci Millî Eğitim Şuraları'nın alınan kararlar bakımından önemli olduğu görülür.

Ataünal'a göre³¹; Beşinci Millî Eğitim Şurası çok partili döneme girişten sonra, 1950'de iktidar değişikliği ile yeni iktidarın toplumsal yapıda öngördüğü bir takım değişikliklerin gerçekleştirildiği, ülkemizin dünya konjoktüründeki yeni yerinin güçlendirilmeye çalışıldığı döneme rastlar. 1939 ve 1953 şuralarında, mevcut iki farklı iktidarın iki farklı görüşünü, eğilimini eğitime yansıttığı görülür.

Buna rağmen, öğretmen adayı öğrencilerin eğitim enstitülerine kabulünde, bugüne göre daha çağdaş, daha fonksiyonel, daha mesleğin temel ilkeleri ile uyuşur bir yol izlenmesi dikkat çekicidir.

Maaske'nin³², “Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor”na göre, “öğrenci seçme prosesi mezuniyet devresine kadar devam ederek, sadece derslerdeki başarı değil, düzgün konuşma kabiliyeti, ruh ve beden muvazenesi, iyilik, sabırlılık, itimada şayan olmuş ve öğrencilerin ilerlemeleri ve iyilikleri için demokratik açıdan ilgilenebilme kabiliyetleri göz önünde tutularak ve ancak bunlara sahip olanların mezun olmalarına müsaade edilmelidir.” Böylelikle öğretmenin sadece bilgi bakımından değil, sosyal kişilik ve birey olmanın sorumlulukları yönünden de gelişmiş olması gereğine dikkat çekilmiştir.

1981 ve 1982'de ise askerî bir dönemin, toplumsal değişmelerde ve olaylarda yine eğitimi ve öğretmeni en etkin unsurlar olarak gördüğü yıllardır³³.

“Tanzimat'tan bu yana yeni bir toplum yaratmaya çalışıyoruz. Bu nedenle eğitim ve öğretim alanında yüz elli yılı aşkın bir süreden beri sürekli arayış içindeyiz. Bu arayış dün Osmanlı Devleti'nin genel politikasından kaynaklanıyordu; bugün de yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin politikasından kaynaklanmaktadır. Öyleyse devletin genel politikası bilinmeden Millî Eğitim Politikası oluşturulamaz. Millî Eğitim Politikasını açık-seçik biçimde ortaya koymadıkça da toplumu geliştirme, yaratma, çağdaşlaştırma olanağı yoktur” denilen Onuncu Millî Eğitim Şurası'nda³⁴ eğitim politikalarının yeni yönü bu

²⁹ ATAÜNAL, Aydoğan, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş veya Nasıl Bir İnsan?*, Ank., 2000, s.104.

³⁰ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 73-74.

³¹ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 74.

³² MAASKE, Robert, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor*, İstanbul, 1955, s. 59-60.

³³ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 74.

³⁴ ŞİMŞEK, Ahmet, *İnkılâp Tarihi Derslerinin Gerekçeli Tarihçesi*, KEFAD, Cilt.3, sayı.1, Kırşehir, 2002, s.5.

şekilde ortaya konulmaya çalışılarak, beklentilerin gerçekleştirilmesindeki roller daha açık belirtmiştir.

Yeni geliştirilen eğitim politikaları sonucunda öğretmen yetiştirme işi üniversitelerin eğitim enstitülerine (bugünkü eğitim fakültesi) bırakılmıştır. Bu da, öğretmenlere Atatürk'ün mirasını aktarma rolünün yükseköğretime geçmesine yol açmıştır.

4.3.2. Bugün Yükseköğretim ve Öğretmen Yetiştirme Sürecinde Atatürk'ün Mirasının Aktarımı

Bugün yüksek öğretimin her branşında YÖK dersleri kapsamında “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersleri mecburî olarak okutulmaktadır.

Atatürk'ün Mirasının bu yolla aktarılabilceği inancı bahsedilen dersi mecburî hale getirmiş olmasına rağmen, her branş için içeriği özel dizayn edilmiş bir dersten çok, her bölüm ve birimde hemen hemen aynı okutulması, beklenen hedeflere ulaşmayı engellemiş görülmektedir.

Eğitim sürecinde plânlanmış bir öğretimden başka bir de örtük programdan, Atatürk'ün mirasının aktarımı yönünde bahsetmek de pek rahatlatıcı değildir.

Genelde tüm yükseköğrenim, özeldense eğitim fakülteleri bazında düşünülen problemi, İnkılâp Tarihi dersleri bağlamında ele almak gerekecektir. Çünkü İnkılâp Tarihi dersleriyle hedeflenen sadece Millî Mücadele konusunda olmayıp, tarihsel bir perspektiften bakarak Atatürk'ün mirasını genç nesillere öğretebilecek düzeyde kavrayabilmek olmalıdır. Eğitim fakültelerinde “Öğretmenlik Mesleğine Giriş” dersi ile de beklenen öğretmen profilinde Atatürk'ün mirasına değinmek mümkün olsa da Atatürk'ün mirasını aktarma noktasında çeşitli konularda aksaklıkların yaşandığı görülebilir.

Ozankaya'nın 1970'li yılların sonunda yaptığı “Türk Devrimi ve Yükseköğretim Gençliği”³⁵ adlı çalışmasındaki bulguların bugün yine aynı problemleri çağrıştırdığı söylenebilir.

Bahsedilen araştırmanın uygulanışı sırasında İnkılâp Tarihi derslerinin mecburî olmadığını hatırlatmak gerekir. Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle bile, ilgili dersin **içeriği, algılanışı, işlenişi ve değerlendirilişi** sırasındaki problemlerin çözümünün, günü iyi gözlemlerle daha anlaşılabilir olabileceği düşünülmektedir.

Bugün hâlâ, dersin içeriğinde 1940'lı yılların mantığına uygun olarak Atatürk mirasının sosyalizm ya da faşizm ile mukayesesinin yapılmasıyla yetinilmektedir. Oysa günümüz dünyasının en büyük problemi küreselleşme ve olumsuz getirileri (kültürel, hukuki, ekonomik, güvenlik gibi konuların yansısı) ile küresel terör ve dünya barışı başta olmak üzere birçoklarını bu ders kapsamında düşünüp, Atatürk'ün mirası doğrultusunda ele almak gerekmektedir.

Diğer yandan, Raymond Williams'ın yazdığı gibi, “genel bir plânlamanın geniş ölçüde bir kabul görebilmesi hem alacağı biçimlerin usa uygun düşmesine, hem de yöntemlerinin özgürlük duygularıyla bağdaştırmalarına bağlıdır”³⁶.

Buna göre, Atatürk'ün mirasının aktarıldığı tüm derslerin ilgili konularında ve İnkılâp Tarihi derslerinde, dersin özgür bir ortamda tartışma ve eleştiri ortamına sahip olma durumu, 1970'lerde³⁷;

³⁵ OZANKAYA, Özer, *Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği*, Ankara, 1978.

³⁶ OZANKAYA, Özer, a.g.e. s. 57.

Sık-sık	%5.8
Ara-sıra	%12.1
Çok seyrek ya da hiç	%61.2
Cevapsız	%20.9

iken, bugün de çok farklı bir sonuç umulmamaktadır.

Bununla ilgili olarak Ozankaya'nın³⁸ şu görüşlerine katılmak bugün de mümkündür: "Türk Devriminin çağdaştırıcı, bağımsızlıkçı ve özgürleştirici içeriğinin gereğinde kavratılması, Türk Devrim Tarihi derslerinde bu içeriği ile ele alınmasına ve irdelenmesine bağlıdır. Kanımca bu yola gidilmediği için, bu dersin hem gençlere çağdaş toplumu, uluslararası ilişkiler içindeki yapısı, oluşumu ve gelişimi ile birlikte tanıtmaya, onlara sağlıklı bir demokrasi kültürü kazandırma işlevini yerine getirme önlemlerinde, hem de çok yanlış ve haksız olarak bu dersin bir tür "aşılama" amacı güden bir dersten başka bir şey olmadığı algılanmasına yol açmaktadır."

Araştırmacının, ilköğretim öğrencilerinden bu tarafa çeşitli öğretim kademelerinde yapmış olduğu gözlemler sonucunda; öğretmenlerin Atatürk ve mirası ile ilgili konuların işlenmesi sırasında pek azında samimi bir yaklaşım gördüğü söylenebilir. Öğretmenlerin, Atatürk ve mirası ile ilgili eğitim ve öğretim yaptıkları sırada, tüm denetim mekanizmalarının öngördüğü şekilde, olayın ciddiyetiyle gerilmiş oldukları için, bazen öğrencilerin olumsuz soruları karşısında hemen sinirlenerek tepki gösterdiklerine, öğrenciyi azarlayarak cezalandırdıklarına, susturdıklarına, geçiştirdiklerine şahit olunmuştur. Halbuki sorulan sorularda bir art niyet varmış gibi yasakçı bir tavır sergilemek yerine, olumsuz sorulara dahi, sakin, akılcı, samimi bir tutum takınarak, öğrenciye cevap ile tüm sınıftaki öğrencilere dayatma şeklinde değil, ama ikna yöntemini temel alarak, onlara Atatürk ve mirasının sevgisini, önemini kavratmaya çalışmaları daha yerinde bir davranış olabilirdi.

Çocuklarda ilginin çevre ile etkileşim ya da yaşantılar yoluyla oluştuğu³⁹ gerçeği göz önüne alınırsa, öğretimin her kademesinde öğrencinin faydalı ilgi alanlarına sahip olması için eğitim çevresinin düzenlenmesi üzerinde tekrar tekrar düşünülmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Bir başka yaşanan olumsuzluk da, Atatürk'ün, eğitim-öğretim sürecinde gerçeküstü bir şekilde idealize edilmesi gerçek anlamda benimsenmesinin engellemiş olmasıdır. Doğru toplumlarına has bir tavırla, bizim için çok önemli başarılar kazanmış Atatürk ve bıraktığı miras zamanla mitleştirilmiş ve Atatürk'ün çevresinde, bir kişi kültü meydana getirilmeye çalışılmıştır. Bu tarz romantik ve gerçeküstü yaklaşımların, bugün de sürmesi sonucunda sadece eğitim kurumlarımızda değil, kamusal alanın resmi yüzünde yasak savma tarzında bir yaklaşım, karar verme, sahip çıkma ve mirası çağın gerek ve ihtiyaçlarına uygun, genç nesillere aktaramama gibi pek çok sorun ortaya çıkmıştır.

Basmakalıp sözlerle ifadelendirilen eğitimden beklentileri ve eğitimin uzak hedeflerini öğretim programlarında bürokratik bir yaklaşımla ele almak, Atatürk ve mirasının aktarımında benimsenmiş tek yol olarak gözükmektedir. Sürekli tekrar edilen, "Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan..." şeklindeki bu temenni ve

³⁷ OZANKAYA, Özer, a.g.e. s. 56

³⁸ OZANKAYA, Özer, a.g.e. s. 57.

³⁹ ATAÜNAL, Aydoğan, s.39.

beklentilerin gerekli açılımları yapılmadığı için, asıl anlam cümlelere hapsedilmiş görüntüsü vermektedir. Hukukçu diliyle kanun yapılır. Ancak, eğitim öğretim plânlaması ve beklentilerin bir hukukçu gibi bu tarzda dile getirilmiş olması, bu konuda uygulamadan kopuk, konuya tepeden bakılır bir anlayışı beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de öğretmen yetiştirme politikasının Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar sürekli değiştirilmesi, örgütsel olarak farklılaşmanın yanında felsefi olarak farklılaşmanın temelinde millî eğitim sistemine hakim olan iktidarların, siyasî düşünce ve tavırlarının etkili olduğu söylenebilir⁴⁰. Bu bağlamda, devrin siyasî iktidarlarının Atatürk ve mirasına bakış tarzları verilecek eğitimi olumsuz etkilediğini ifade etmek gerekir.

Araştırmalara göre genel amaçlar ne olursa olsun, eğitim kurumlarının programlarında yapılan değişiklikler, bunların kurumsallaşmasını ve ileri standartlara ulaşmasını engellemiştir⁴¹. Bu anlamda sık sık yapılan değişiklikler, Atatürk ve mirasının öğretilme sürecini olumsuz olarak etkilemiştir.

Diğer yandan, sosyal psikologlara göre ortalama bir iletişimde sözcüklerin önemi %10, ses tonunun önemi %30, beden dilinin önemi %60 olarak⁴² ortaya konmuş olmasına rağmen, Atatürk ve mirasının aktarımı sürecinde sürekli ve uzun anlatımların sıkıcılığı, verimsizliği görmezden gelinmektedir. Halbuki bol görsel malzeme ile donatılmış bir içerik, abartılı olmayan, ölçülü bir beden dilinin katılımı ile öğretilmeye çalışılması durumunda, öngörülen amaçlara daha fazla yaklaşılmış olacaktır.

5. Sonuç ve Öneriler

Üzerinde çeşitli sebeplerle sağlıklı bir şekilde durulamayan, eğitim ve öğretimimizde Atatürk’ün mirasının aktarımı problemi, ders öğretim programları, ders kitapları ve uygulamada görev yapan öğretmenler bağlamında kısaca analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu problemlerden ders öğretim programları ve ders kitaplarının yeniden çağdaş bir eğitim anlayışı ile uzmanların yapacakları bir çalışma sonucu gerçekleştirilir. Ancak, uygulamadaki öğretmenlerin bu konudaki başarısı eğitim fakültelerinden Atatürk’ün mirasını aklın ve bilimin ışığında kavramış, benimsemiş, tutum haline getirmiş ve davranış olarak sergileyebilecek bireylerin yetişmesiyle mümkün görülmektedir. Bunun için ilköğretim ve ortaöğretimde çocukların zihinsel, duyuşsal gelişimleri, sosyalleşme sürecindeki konumları göz önüne alınarak, Atatürk’ün mirasının aktarılmasında çocuk merkezli bir eğitim anlayışının benimsenmesi zorunludur.

Özellikle ilköğretimde, uzun takrirlerden çok, iyi kombine edilmiş yöntem-teknik, araç-gereç kullanımı ile Atatürk’ün çocuklara sevdirmesi gerekmektedir.

Örneğin, Ata’nın⁴³ 1998-1999 öğretim yılında yaptığı bir çalışmada; G.Ü.G.E.F.’de düzenlenen ilköğretim sertifikası programı, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi dersinde Pettersham’dan çevirerek aktardığı “George Washington” adlı tarihsel hikayeyi ders öğrencilerinin pedagojik ilkeler açısından değerlendirmelerinde, özellikle

⁴⁰ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 146.

⁴¹ ÖZTÜRK, Cemil, a.g.e. s. 252.

⁴² SADIK, Rıdvan, *Öğretmen Olmak*, Ankara, 1999. s. 25.

⁴³ ŞİMŞEK, Ahmet, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin Kullanımı*, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 2000, s. 71.

Atatürk'ün ilköğretim öğrencisine anlatılmasında, hikaye anlatım yönteminin benimsenebileceğini ortaya çıkarmıştır.

Adı geçen yayımlanmamış çalışmada sertifika öğrencilerine Atatürk'ün eğitim ve öğretiminde pedagojik hataların neler olabileceği sorulduğunda en çok, Atatürk'e gerçeküstü ve ulaşılmaz bir kişiliğin atfedilmesinden kaynaklanan model alınamama, problemi dile getirilmiştir. Atatürk'ün hayatını anlatan, eğitim ve öğretimsel açıdan düzenlenmiş kısa hikayeler yoluyla bu problemin aşılabilmesi söylenebilir.

İster ilk, isterse orta öğretim kademesinde olsun, Atatürk'ün mirasının hem aktarılış tarzı; hem de içeriği sivil bir anlayışın ürünü olmalıdır. Hukukçu veya askerî bir söylemden çok demokratik eğitim orijinli, çocuk merkezli bir eğitimle yaklaşıldığı zaman problem çözülebilir niteliktedir.

Yüksek öğretimde ise özellikle ilgili derslerin konuları demokratik, katılımcı, çağdaş anlayışların ürünü olarak yeniden ele alınmalıdır. Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında sadece bilişsel düzeyin yeterliliğine değil, duyuşsal ve psiko-motor alanın uygunluğuna dikkat edilmelidir.

Öğrencilerin seçiminde zihinsel özelliklerin yanında dil ve duyuşsal becerilerin de önemli olduğundan ⁴⁴ yetişecek öğretmenlerin dengeli bir sosyal kişiliğe sahip olmalarını sağlamaları yolunda önemli bir adım atılmış olacağı söylenebilir. Bunun için öğretmen yetiştiren kurumlar konusunda araştırma yapmak, çağdaş gelişmeleri izlemek, öğretmen davranışlarını, öğretmen yetiştiren kurumlara giriş ve mezuniyet koşullarını saptamak üzere, eğitim sorumluları, akademisyenler alan uzmanları ve uygulayıcıların katıldığı ulusal nitelikte öğretmen eğitimi standardizasyonu ve değerlendirme komisyonu oluşturabilir⁴⁵.

Alkan'ın⁴⁶ Atatürkçü Düşün Sisteminin Öğretmen Profili ortaya koyduğu öngörülen insan tipinden hareketle özlenen öğretmen tipi şöyle ortaya konulabilir:

- Kendine güvenen, özgür düşünen, düşündüğünü eyleme dönüştürebilen, insan sevgisine sahip birey,
- Vatandaşlık bilincine sahip, yurttan ve dünyada barışı, Cumhuriyet yönetimi yaşam biçimini benimsemiş birey,
- Ekonomik yönden yapıcı, etkili ve başarılı insan,
- Müspet bilimi esas alan, güzel sanatları seven, fizik ve düşünme yönünden gelişmiş, erdemli insan,
- Kendi benliğine, ulusal geleneklerine ve vatanının bağımsızlığına, düşman unsurlarla savaşıma gereğine inanmış insan,
- Düşünce, inanç ve kültür yönünden özgür insan,
- Yurt ve ulus sevgisi olan bağımsızlık onuruna sahip ve insanlığa saygılı insan,
- Doktriner düşünceye ve dogmaya kapalı, bilime, bilimsel düşünceye açık insan,

⁴⁴ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 151.

⁴⁵ ATAÜNAL, Aydoğan, s. 153.

⁴⁶ ALKAN, Cevat, *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, 1997, s. 155-156.

- Dinamik düşünce, dinamik devrim (inkılâp) ve açık toplum idealini benimsemiş insandır.

Tam bağımsızlığı amaçlayan, tam ve en üstün erk sahibi kılmayı ilke edinen, lâikliği temel alan ve yaşamda tek gerçek yol gösterici olarak bilimi tanıyan, katı görüşlülüğü reddeden, toplumun geleceğine ipotek koymak bir yana, onu gençliğe emanet eden, tüm eksiklik ve sınırlamalara karşın yine de demokratik, halkçı, inkılâpçı, eşitlikçi niteliği ağır basan bir düşüncenin zorlayıcı yanı olamaz⁴⁷. O halde bugünkü çağdaş değerlerin ışığında eğitim-öğretim için yeniden ele alınabilecek Atatürk'ün mirasına bugün dünden daha çok ihtiyacımız vardır. Toplumsal, ahlâki yozlaşma ve ideal erozyonunun etkisini her geçen gün daha fazla hissettirdiği böyle bir zamanda Atatürk'ün gerçek anlamda ele alınması, eğitim ve öğretimimizde ulaşılabilen bir model olmasına ve eğitimde demokratik değerlerin öne çıkarılmasına bağlıdır. Böyle bir çözüm ile sözde kalmayan, hamasi nutukların aralarına sıkışmamış, çağdaş yoruma sahip Atatürk'ün mirasının genç nesillere ulaştırılması sağlanabilir.

⁴⁷ OZANKAYA, Özer, a.g.e. s. 57.